

HISTÓRIA A TRENDY ARACHNOLOGICKÉHO VÝSKUMU NA SLOVENSKU A V ČECHÁCH

vedecká konferencia pri príležitosti
30. výročia založenia Arachnologickej sekcie

ZBORNÍK ABSTRAKTOV & PROGRAM

VÝCHODNÁ, 9. 9. – 12. 9. 2004

ZUZANA KRUMPÁLOVÁ (ED.)

ARACHNOLOGICKÁ SEKCIA SLOVENSKEJ ENTOMOLOGICKEJ SPOLOČNOSTI PRI SAV

ÚSTAV KRAJINNEJ EKOLÓGIE SAV NITRA

ÚSTAV EKOLÓGIE LESA SAV ZVOLEN

ÚSTAV ZOOLOGIE SAV BRATISLAVA

OBSAH

Úvod	2
Program prednášok	5
Abstrakty	6
Zoznam účastníkov	27

Konferencia pri príležitosti 30. výročia založenia Arachnologickej sekcie pri Slovenskej entomologickej spoločnosti SAV

Zuzana KRUMPÁLOVÁ¹, Jaroslav SVATOŇ² & Peter GAJDOŠ³

¹Ústav zoológie SAV, Dúbravská cesta 9, 845 06 Bratislava, Slovensko, e-mail: zuzana.krumpalova@savba.sk

²Kernova 8, Košúty II., 036 01 Martin, Slovensko, e-mail: svaton@stonline.sk

³Ústav krajinnej ekológie SAV, Akademická 2, 949 01 Nitra, Slovensko, e-mail: nrukajd@savba.sk

K vytvoreniu Arachnologickej sekcie Slovenskej entomologickej sekcie pri SAV prišlo na ustanovujúcom zjazde 14. – 20. júna 1974 v Turčianskych Tepliciach. Vytvorenie tejto sekcie pri SES SAV nebolo náhodné, predchádzala tomu aktívna činnosť Centra arachnologickeho výskumu na Katedre zoológie PĚF UK v Prahe od konca 60. rokov. Zakladajúcimi členmi Arachnologickej sekcie SES pri SAV boli – Prof. Dr. František Miller, DrSc. a Mgr. Jaroslav Svatoň za asistencie Prof. Dr. Jan Buchara, DrSc. Táto sekcie združila tak slovenských ako aj českých arachnológov a aj napriek rozdeleniu bývalého Československa v roku 1993 na dva samostatné štáty, slovenská arachnologickej sekcia má aj českých členov. Od roku 1993 existujú 2 centrá arachnológie, jedno zostalo pri SAV, druhé sa etablovalo pri AVČR. Kontakty a spolupráca neboli týmto krokom nijako prerušené, čoho dôkazom sú spoločné odborné semináre, exkurzie a konferencie.

Vznik Arachnologickej sekcie SES pri SAV možno pokladať za prvý krok k systematickému a koordinovanému rozvoju českej a slovenskej arachnológie v súlade s celosvetovým trendom v tejto oblasti. Je potrebné vidieť, že tak ako slovenská, tak aj česká arachnológia má hlboké historické korene, a tak boli na ustanovujúcom zjazde v roku 1974 stanovené ciele a kritériá ďalšej vedeckej práce, vznikla prepojenosť, informovanosť a spolupráca medzi arachnológmi v rámci Československa.

Počas 30-ročného pôsobenia Arachnologickej sekcie bolo usporiadaných 35 spoločných výskumných exkurzií na území Českej republiky a 20 na území Slovenska. Výsledky práce na arachnologickej dňoch vždy prispeli k poznaniu fauny pavúkov, hlavne v oblastiach, kde nebol robený žiaden výskum. Aj vďaka tejto spolupráci a vzájomnej informovanosti sa erudované podklady využili a zakomponovali do dvoch unikátnych monografií – Katalóg pavúkov Slovenska (GAJDOŠ, SVATOŇ & SLOBODA 1999) a Katalóg pavúkov Českej republiky (BUCHAR & RŮŽIČKA 2002). Dnes tieto sekcie združujú viac ako 50 arachnológov, nielen profesionálov, ale aj amatérov, pracujúcich na špičkovej úrovni. Bez práce a motivácie všetkých týchto nadšencov by sekcia nebola tým, čím je dnes – akceptovaná a uznávaná spoločnosť aj za hranicami Európy.

Pri príležitosti 30. výročia založenia Arachnologickej sekcie sa konala v dňoch 9. - 12. septembra 2004 Vedecká konferencia **HISTÓRIA A TRENDY ARACHNOLOGICKÉHO VÝSKUMU NA SLOVENSKU A V ČECHÁCH** vo Východnej (v spolupráci s ÚKE SAV, ÚZ SAV a ÚEL SAV). Na konferencii odznelo až 18 referátov, týkajúcich sa histórie sekcie, osobností a vedeckej práce účastníkov (Buchar, Svatoň, Gajdoš, Majkus, Krumpálová, Krumpál, Christophoryová, Astaloš, Stašiov, Jaráb, Kubovčík, Thomka a Balogová). Súčasťou konferencie bola aj exkurzia spojená so zberom materiálu na Čiernom Váhu a vo Važeckej jaskyni.

Spolupráca, vzájomná informovanosť o práci, spoločné exkurzie a tvorivá práca sú aj naďalej krédom všetkých členov arachnologickej sekcie. Záverečné slová oboch predsedov – Mgr. Svatoňa a Prof. Dr. Jana Buchara, DrSc. sú zárukou nadštandardnej spolupráce všetkých členov sekcií a víziou garancie kontinuálnej a aktívnej činnosti oboch arachnologických sekcií v rámci Slovenskej aj Českej Entomologickej spoločnosti.

Účastníci konferencie (9. - 12. 9. 2004) – zľava: Thomka, Buchar, Jarab, Astaloš, Mašán, Krajča, Mihál, Gajdošová, Gajdoš, Stašiov, Krumpálová, Kubovčík, Svatoň, Svatoňová, Majkus, Franc a Christophoryová.

Účastníci konferencie (9. - 12. 9. 2004) na exkurzii pri prečerpávacej stanici Čierny Váh – zhora zľava: Gajdoš, Mašán, Mihál, Krajča, Jaráb, Astaloš, Svatoňová, Majkus, Svatoň, dolu zľava – Christophoryová, správca výskumnej stanice a Krumpálová.

Prednášky

- 1. blok prednášok (9.30-11.30)

1. **SVATOŇ** – Podiel Profesora Millera na rozvoj československej arachnológie
2. **SVATOŇ** – História vzniku Arachnologickej sekcie pri SES a jej význam pre rozvoj slovenskej a českej arachnológie
3. **BUCHAR** – Arachnologické centrum pri KZ PrF UK v Praze, jako jedna z etáp vývoje české arachnologie
4. **MAJKUS** – Historie arachnologického výzkumu na severní Moravě a ve Slezsku
5. **SVATOŇ** – Otto Herman, brezniansky rodák– významný uhorský arachnológ a jeho podiel na poznání pavúkov severného Uhorska

- 2. blok prednášok (13.00-15.00)

1. **KRUMPÁLOVÁ** – Pavúky (Araneae) Malých Karpát
2. **FRANC** – Zaujímavé nálezy pavúkov v regióne Banskej Bystrice
3. **SVATOŇ & GAJDOŠ** – Pavúky rašelinísk hornej Oravy
4. **GAJDOŠ & SVATOŇ** – Nové a vzácne druhy pavúkov Slovenska
5. **GAJDOŠ** – Pavúky lúk Novobanskej štálovej oblasti
6. **THOMKA** – História výskumu pavúkov (Araneae) severovýchodného Slovenska
7. **GAJDOŠ** – Hodnotenie zmien v epigeických spoločenstvách pavúkov na lesostepných plochách po požiaroch v NPR Zoborská lesostep

- 3. blok prednášok (15.20-17.00)

1. **CHRISTOPHORYOVÁ & KRUMPÁL** - Príspevok k fenológii *Neobisium muscorum* (Pseudoscorpiones) v Malých Karpatoch
2. **FENĎA** – Roztoče (Acarina, Mesostigmata) Bukovských vrchov
3. **STAŠIOV** – História výskumu koscov (Opiliones) na Slovensku
4. **KRUMPÁL, KRUMPÁLOVÁ & BALOGOVÁ** – Kosce (Opiliones) mestskej časti Dlhé diely v Bratislave
5. **ASTALOŠ & JARAB** – Predbežné výsledky výskumu koscov (Opiliones) Lúčanskej Malej Fatry
6. **JARAB & KUBOVČÍK** - Faunisticko- ekologické hodnotenie koscov (Opiliones) v Blatnickej doline (Veľká Fatra)

Postery

JARAB & ASTALOŠ – 30 rokov činnosti Arachnologickej sekcie Slovenskej entomologickej sekcie pri SAV

Predbežné výsledky výskumu koscov (*Arachnida, Opiliones*) Lúčanskej Malej Fatry

Preliminary results of the research of harvestmen (*Arachnida, Opiliones*) in Malá Fatra Mts.
– part Lúčanská Malá Fatra

Boris ASTALOŠ¹ & Martin JARAB²

¹*SNM v Martine, Oddelenie prírodovedných zbierok, Andreja Kmeťa 20, 036 01 Martin, Slovensko, tel.: ++421-43-4230639, e-mail: muzeum.kmeta@atlas.cz*

²*Eštovova 9, 036 01 Martin, Slovensko, tel.: ++421-43-4230484, e-mail: jarab@centrum.sk*

Kľúčové slová: kosce, faunistika, Lúčanská Malá Fatra, Slovensko, Západné Karpaty

Predložená práca prináša prvé ucelené výsledky výskumu fauny koscov (*Opiliones*) územia Lúčanskej Malej Fatry. Materiál koscov sme získali na 11 vybraných lokalitách počas vegetačné obdobia rokov 2001 až 2004. Do celkových výsledkov sme zahrnuli aj staršie zbery od roku 1991. Použili sme metódu individuálneho zberu, smýkania bylinného porastu a preosievania substrátu.

Chytili sme 172 jedincov koscov patriacich k 12 druhom a trom čeľadiam. Medzi eudominantné druhy patrili najmä hygrofily *Leiobunum rupestre*, *Gyas titanus*, *Paranemastoma kochi* a euryvalentný druh *Mitopus morio*. Z uvedenej dominance najpočetnejších druhov koscov vyplýva, že pre lúčanskú časť Malej Fatry sú typické opiliocenózy horských lesov Západných Karpát s prevahou hygrofilných druhov.

Na populáciu opiliocenóz pravdepodobne negatívne vplýva zvýšený antropický tlak a nepriaznivé prírodné podmienky v porovnaní s krivánskou časťou Malej Fatry.

Arachnologické centrum při katedře zoologie PřF UK v Praze, jako jedna z etap vývoje české arachnologie

The arachnological centre – established near the Department of Zoology Faculty of Natural Sciences Carolinum University, such as one of the phases of the development of the Czech arachnology

Jan BUCHAR

Katedra zoologie, Přírodovědecká fakulta Karlovy univerzity, Viničná 7, CZ-128 44 Praha 2, Česká republika, e-mail: lenne@prfdec.natur.cuni.cz

Bezprostřední podněty pro vznik Arachnologického centra při katedře zoologie PřF UK v Praze v lednu 1972:

- 1) Vyšlo determinační dílo (Miller 1971) umožňující pozitivní vývoj umožňující pozitivní vývoj arachnologie v Českých zemích a na Slovensku.
- 2) Na Mezinárodním arachnologickém kongresu (Brno 1971) se poprvé sešli českoslovenští mladí arachnologové.
- 3) Zakladatel centra, RNDr. Jan Buchar měl připravenou k obhajobě habilitační disertaci obsahující první předběžnou klasifikaci české arachnofauny, kterou bylo zapotřebí prověřit na rozsáhlejší materiálu.
- 4) Pro založení Arachnologického centra měl porozumění vedoucí katedry zoologie Doc. RNDr. Miroslav Kunst, CSc.
- 5) Existovali dobré kadrové předpoklady pro vznik centra: diplomanti katedry a zkušená arachnoložka Ema Laštovková, technická asistentka katedry.

Přínos centra:

- 1) Od roku 1972 byly každoročně pořádány sběrací arachnologické exkurze (třetí v pořadí, uskutečněná do oblasti Turčianských Teplíc, se současně stala ustavujícím sjezdem Arachnologické sekce SES při SAV).
- 2) V centru bylo vychováno 29 diplomantů.
- 3) Od roku 1983 do roku 1992 bylo na katedře zorganizováno 50 Arachnologických seminářů.
- 4) Činnost centra trvale přispívala k prohlubování spolupráce mezi českými a slovenskými arachnology (J.Buchar zvolen předsedou Arachnologické sekce SES při SAV na léta 1983-1993).
- 5) Činnost centra vytvořila předpoklady pro vydání Katalogu pavouků České republiky (Buchar & Růžička 2002).

Príspevok k fenológii druhu *Neobisium muscorum* (Pseudoscorpiones) v južnej časti Malých Karpát

*Contribution to the phenology of the species *Neobisium muscorum* (Pseudoscorpiones) in the southern part of Low Carpathian Mountains*

Jana CHRISTOPHORYOVÁ & Miroslav KRUMPÁL

Katedra zoológie, Prírodovedecká fakulta UK, Mlynská dolina B-1, SK-842 15 Bratislava; e-mail: krumpal@fns.uniba.sk

Kľúčové slová: *Neobisium muscorum*, Pseudoscorpiones, phenology, Low Carpathian Mountains

Výskum bol robený na dvoch študijných plochách v dubovo-hrabových lesoch južnej časti Malých Karpát - Briežky a Koliba pri Bratislave. Bola použitá metóda presevu pôdnej hrabanky o veľkosti 1m². Zber materiálu bol uskutočňovaný v mesačných intervaloch - od apríla do októbra v rokoch 1999 a 2000.

Zo študijnej plochy Briežky bolo determinovaných 52 jedincov, pričom protonymfy boli 2, deutonymfy 4, tritonýmfm 23 a adultov 23. Protonymfy sa vyskytovali v mesiacoch máj a jún. Rovnaký výskyt bol preukázaný aj u deutonýmfm. Tritonymfy dosahujú maximum v máji a náznak druhého vrcholu je na jeseň. Adulty dosahujú relatívne vysokú početnosť v júni, ale vrchol výskytu majú v septembri.

Z druhej študijnej plochy Koliba bolo determinovaných 37 jedincov, deutonýmfm bolo 7, tritonýmfm bolo 10 a adultov 20. Protonymfy neboli nájdené. Deutonymfy sa vyskytovali vo väčšom počte v júli, náznak druhého vrcholu je v októbri. Tritonymfy dosahujú relatívne vysokú početnosť v máji a júni, pričom ich počet narastá v júli. Adulty majú vrchol výskytu v septembri a októbri. Skúmané študijné plochy sú si veľmi podobné až totožné.

Vysoká podobnosť vegetácie na oboch plochách, juhozápadná expozícia svahu, rovnaký vek porastu dubov a malý rozdiel v nadmorskej výške nám umožnil hodnotiť populáciu druhu *Neobisium muscorum* spoločne. Protonymfy sa vyskytujú v mesiacoch máj a jún. Podobne sa vyskytujú aj deutonymfy, ale na rozdiel od protonýmfm, objavujú sa aj v októbri. Tritonymfy boli zastúpené počas celého roka s maximom v máji. Adulty sú najpočetnejšie v septembri a októbri.

Z doteraz spracovaného materiálu možno usúdiť, že prezimovanými nymfálnymi štádiami sú pravdepodobne deutonymfy, o čom svedčí aj vysoký počet tritonýmfv v máji, ktoré z nich dospeli.

Výskum šŕírikov Malých Karpát prebieha za podpory slovenskej grantovej agentúry VEGA (G - 01/0119/03).

Pavúky lúk Novobanskej štálovej oblasti

Peter GAJDOŠ

Ústav krajinnej ekológie SAV, Bratislava, Pobočka Nitra, Akademická 2 , 949 01 Nitra, Slovensko, e-mail: nrukgajd@savba.sk

Autor študoval faunu pavúkov (epigeické spoločenstvá pavúkov a pavúky bylinnej vrstvy) na lúkach a pasienkoch južnej časti Novobanskej štálovej oblasti v katastroch Malá Lehota, Veľká Lehota a Nová Baňa v rokoch 2002 a 2003. Celkove metódou zemných formalínových pascí a šmýkaním odchytil 1680 jedincov pavúkov. Pavúčie spoločenstvá extenzívne využívaných lúk a pasienkov južnej časti Novobanskej štálovej oblasti mali veľmi pestrú araneofaunu. Bolo tu zistených 115 druhov pavúkov patriacich do 18 čeľadí. Z nich je 6 ohrozených druhov ako *Thyreosthenius biovatus* (VU), *Agyneta cauta* - LR(lc), *Ceratinopsis stativa* LR(lc), *Zelotes gracilis* LR(lc), *Erigonella hiemalis* LR(nt), *Walckenaeria alticeps* (DD). Ďalších 10 druhov pavúkov bolo zistených ako nové pre araneofaunu CHKO Ponitrie a jej okolia. Druhy z čeľade Lycosidae boli dominantné v epigeóne a druhy z čeľade Araneidae dominovali v bylinnej vrstve.

Vysoké druhové bohatstvo a výskyt ohrozených druhov dokazuje vysokú biologickú hodnotu lúčnych habitov na sledovaných stanovištiach. Z hľadiska ochrany prírody by bolo veľmi vhodné pokračovať vo výskume travinobylinných habitatov v tomto regióne a na základe jeho výsledkov zabezpečiť manažment jeho najcennejších častí, ktoré sa ešte zachovali a neboli zmenené prirodzenou sukcesiou, prípadne negatívnymi ľudskými aktivitami.

Hodnotenie zmien v epigeických spoločenstvách pavúkov na lesostepných plochách po požiaroch v NPR Zoborská lesostep

Peter GAJDOŠ

Ústav krajinnej ekológie SAV, Bratislava, Pobočka Nitra, Akademická 2, 949 01 Nitra, Slovensko, e-mail: nrukajd@savba.sk

Autor v rokoch 2000 a 2001 skúmal zmeny v zložení epigeických spoločenstiev pavúkov v NPR Zoborská lesostep po požiaroch v septembri v roku 1999. Výskum bol robený metódou zemných formalínových pascí. Študijné plochy boli lokalizované na skalnej lesostepi na nevyhorenej a vyhorenej časti rezervácie. Boli získané údaje o štruktúre epigeickej fauny pavúkov (Araneae).

Celkovo bolo zistených na dvoch plochách 53 druhov pavúkov. Epigeické pavúčie spoločenstvá vypálenej a nevypálenej časti vykazovali vysokú podobnosť. Hodnota druhovej diverzity na oboch plochách bola vysoká a mala u vyhorenej časti o niečo vyššiu hodnotu ako u nevyhorenej. Na druhej strane druhová bohatosť pavúkov na vyhorenej ploche bola o niečo nižšia a taktiež početnosť bola nižšia o jednu tretinu. Zo zistených pavúkov sa javia niektoré druhy buď ako rezistentné na oheň, prípadne sú schopné veľmi rýchlo kolonizovať voľné niky. Hlavne sa jedná o pohybovo aktívne druhy ako sú druhy hlavne čeľade Lycosidae a tiež o druhy, ktoré si budujú nory a skrýše v zemi. Tieto majú predpoklad pri požiaroch menšej intenzity prežiť ako napr. *Atypus affinis*, *Eresus cinnabarinus*, *Hogna radiata*, *Trochosa terricola* a i. Za senzitivné druhy (s nízkou toleranciou na faktor ohňa, prípadne druhy schopné pomalšie kolonizovať uvoľnené niky) možno považovať druhy: *Zelotes electus*, *Drassodes lapidosus*, *Haplodrassus signifer*, *Zelotes longipes*, a i. Na vyhorených plochách počas skúmaného obdobia prebiehala postupná revitalizácia pôdneho a vegetačného krytu, v náväznosti s obnovou živočíšnych spoločenstiev vrátane pavúčích spoločenstiev.

Nové a vzácne druhy pavúkov Slovenska

Peter GAJDOŠ¹ & Jaroslav SVATOŇ²

¹Ústav krajinej ekológie SAV, Bratislava, Pobočka Nitra, Akademická 2, 949 01 Nitra, Slovensko, e-mail: nrukajd@savba.sk

²Kernova 8, Košúty II., 036 01 Martin, Slovensko, e-mail: svaton@stonline.sk

Podľa Katalógu pavúkov Slovenska (Gajdoš, Svatoň, Sloboda 1999) k máju roku 1999 bolo z územia Slovenska uvádzaných 892 druhov pavúkov patriacich do 37 čeľadí (ďalších 35 pochybných, sporných prípadne dubióznych druhov neboli započítané do počtu). Hoci tento počet zistených pavúčích druhov pre tak malú krajinu akou je Slovensko je značný, každý rok sú publikované ďalšie údaje o nových druhoch pre našu faunu.

V priebehu 5 rokov od vydania Katalógu bolo publikovaných 14 nových druhov pre araneofaunu Slovenska (*Alopecosa psammophila*, *Dictyna szaboi*, *Maro lehtineni*, *Maro lepidus*, *Maso gallicus*, *Orchestina pavesii*, *Ozyptila gertschi*, *Pardosa fulvipes*, *Phlegra bresnieri*, ***Philodromus buchari***, *Saaristoa abnormis*, *Steatoda meridionalis*, ***Theridion refugum*** a *Xysticus emertoni*). Okrem nových druhov autori uvádzajú aj výskyt vzácnnej skákavky *Talavera parvistyla* (syn. *Talavera westringi*) z viacerých lokalít Slovenska. Tento druh bol známy len zo Slovenského raja. Pre jednotlivé druhy sú v príspevku uvedené ich nároky na habitat, rozšírenie a faunistické údaje zo Slovenska s mapkou ich rozšírenia na Slovensku.

Pavúky Malých Karpát – západnej časti Karpatského oblúka

Spiders of Malé Karpaty Mts. – west part of the Carpathians

Zuzana KRUMPÁLOVÁ

Ústav zoológie, Slovenská akadémia vied, Dúbravská cesta 9, SK-845 06 Bratislava, Slovensko, e-mail: zuzana.krumpalova@savba.sk

Kľúčové slová: spiders, Araneae, Carpathians, Malé Karpaty Mts., Slovakia.

Chránená krajinná oblasť Malé Karpaty ako západná časť Karpatského oblúka patrí k dobre preskúmaným oblastiam Slovenska. Pestrosťou biotopov púta pozornosť biológov, arachnológov nevynímajúc. Doposiaľ tu bolo zistených 480 druhov pavúkov, čo predstavuje viac ako 50 % araneofauny Slovenska.

Najznámejším biotopom Malých Karpát je Devínska Kobyla, kde fauna pavúkov dokumentuje vysokú hodnotu tohto územia a druhová bohatosť dokumentuje prelínanie panónskej a karpatskej fauny. Na rôznych biotopoch Devínskej Kobyly bolo zistených až 320 druhov pavúkov (GAJDOŠ 2003). Severnejšie od Devínskej Kobyly, v dubovom lese Malých Karpát pri Rohožníku, robil GAJDOŠ (1992) výskum pavúkov a pomocou fotoeklektorov zistil 45 druhov pavúkov. BARTOŠ & KRUMPÁLOVÁ (2002) robili výskum epigeických pavúkov v dobovom poraste v Malých Karpatoch pri Modre, severnejšie položenej oblasti od Rohožníka. Venovali sme pozornosť dominantnej epigeickej čeľadi – Lycosidae. Severnejšie od Modry je situovaný dubový les Malých Karpát pri obci Lošonec, kde KRUMPÁLOVÁ A SZABOVÁ robili výskum epigeických pavúkov v rokoch 200-2002. Zistili tu 103 druhov pavúkov. V tom istom čase KRUMPÁLOVÁ A SZABOVÁ (2003) skúmali araneofaunu aj v dvoch dubových lesoch pri ruinách starého františkánskeho kláštora Katarínka. V starom dubovom lese, na juhozápadnom svahu, zistili 81 druhov pavúkov. V mladšom dubovom lese, situovanom asi 3 km severnejšie od predchádzajúceho, spolu zistili 66 druhov pavúkov.

Obrovský vplyv Panónskej fauny je na juhu Malých Karpát, či už v dubových lesoch, alebo stepných oblastiach Devínskej Kobyly a Jurského Šúru (JEDLIČKOVÁ 1988). Malý, resp. žiaden, vplyv Panónskej fauny bol zaznamenaný v centrálnej časti Malých Karpát a v ich najsevernejších lesoch teda na študijných plochách – Lošonec, a v dubových porastoch pri kláštore Katarínka.

Na záver by som rada konštatovala, že araneofauna strednej a severnej časti Malých Karpát je postupne stabilizovaná od vplyvu a pôsobenia Panónskej fauny a táto „severná araneofauna“ reprezentuje skutočné araneocenózy západných Karpát, teda faunu západnej časti Karpatského masívu.

Výskum pavúkov Malých Karpát prebieha za podpory Slovenskej grantovej agentúry VEGA (G - 01/0119/03).

HISTORIE ARACHNOLOGICKÝCH VÝZKUMŮ NA SEVERNÍ MORAVĚ A VE SLEZSKU

History of the arachnological research at the north Moravia and Silesia

Zdeněk MAJKUS

Přírodovědecká fakulta OU, Katedra biologie a ekologie, Dvořákova 7, CZ-701 03 Ostrava 1, Česká republika, e-mail: zdenek.majkus@osu.cz

Klíčové slová: história, arachnológia, Morava, Sliezsko.

Príspevek sa zaoberá históriou arachnologických výzkumů na území severní Moravy a Slezska.

Z období konce 18. a první poloviny 19. století je nutno připomenout osobnost jednoho z nejvýznamnějších zoologů té doby F. A. KOLENATIHO (1812 – 1864). Z jeho četných publikací jsou nejvýznamnější práce o floře a fauně vrcholu nejvyšší moravské hory Pradědu, v nichž se byť jen okrajově zmiňuje i o fauně pavouků. C. FICKERT ve svém díle „Verzeichniss der schlesischen Spinnen“ (1876) uvádí u několika druhů pavouků lokality z východních Sudet (z území ležícím dnes na území českého Slezska).

Skutečná historie výzkumu pavoučí fauny Moravy a Slezska začíná A. NOSKEM, který v roce 1895 vydal „Seznam českých a moravských pavouků“. Seznam byl v roce 1929 a 1930 sumarizován J. BAUMEM a doplněn o další zjištěné druhy.

Systematickému zoologickému průzkumu Kralického Sněžníku, Rychlebských hor a Hrubého Jeseníku se po I. světové válce věnovala skupina německých zoologů pod vedením F. PAXE ml. profesora Univerzity v Breslau (Wrocław). K. SCHUBERT v roce 1933 vydal podrobnou studii ve které publikoval výsledky dlouholetých výzkumů rašelinišť na Rejvízu.

Do třicátých a čtyřicátých let 20. století spadá také počátek spolupráce dvou našich nejvýznamnějších arachnologů F. MILLERA a J. KRATOCHVÍLA. Z oblasti Hrubého Jeseníku jsou známy jejich studie o pavoučí fauně Rejvízu a vrcholu Pradědu (KRATOCHVÍL & MILLER 1947, MILLER 1951). Významným rokem ve vývoji československé arachnologie byl rok 1971 kdy se na počest Prof. F. Millera konal v Brně V. mezinárodní arachnologický kongres. V téže roce vyšel IV. díl Klíče zvířeny Československa, ve kterém bylo kromě klíčů našich štírků (P. VERNER) a sekáčů (V. ŠILHAVÝ) uveřejněno MILLEROVO stěžejní dílo Klíč pavouků Československa. Profesor F. Miller, působící na Vysoké škole zemědělské v Brně, vychoval řadu svých následovníků. Mezi nimi nejpřednější místo zaujímá prof. J. BUCHAR a J. SVATOŇ. Oba uvedení ve svých pracích věnovali značnou pozornost i pavoučí fauně Moravy.

Založení arachnologické sekce při SAV v roce 1974 mělo značný význam pro navázání kontaktů i pro rozvoj spolupráce mezi slovenskými a českými arachnology. Významným mezníkem v rozvoji moravské arachnologie bylo uspořádání 1.československo-polského arachnologického symposia konaného v roce 1988 v Ostravě za účasti arachnologů z Československa, Polska, NDR a Rakouska. V průběhu zdařilého symposia byly navázány velmi důležité přátelské a pracovní kontakty především s polskými arachnology soustředěnými kolem Doc. CZAJKY z Univerzity ve Wroclavi a výsledkem byly následující společné studie pavoučí fauny příhraničních oblastí českého a polského Slezska.

Studiem pavoučí zvířeny severní Moravy a Slezska se dlouhodobě zabývá Z. MAJKUS, který věnuje pozornost především sukcesi arachnocenóz na ostravských černouhelných haldách, faunisticky mapuje především oblasti Hrubého Jeseníku a Rychlebských hor, Beskydy, Oderské vrchy, Osoblažsko a Vsetínsko včetně dalších moravských lokalit. Z dalších arachnologů působících systematicky na severní Moravě a ve Slezsku je nutné zmínit E. SECHTEROVOU - ŠPIČÁKOVOU, F. ZBYTKA, J. KRÁLE, V. BRYJU, I. CHVÁTALOVOU a také diplomanty katedry biologie a ekologie PřF OU. K poznání severomoravské a slezské arachnofauny významně přispěl i V. RŮŽIČKA.

Přes uvedené skutečnosti lze říci, že území severní Moravy a Slezska (ale i území celé Moravy) není ve srovnání s územím Čech, či Slovenska ještě arachnologicky tak důkladně prozkoumáno.

História výskumu koscov (Opiliones) na Slovensku

History of the research of the Slovakian harvestmen (Opiliones)

Slavomír STAŠIOV

Katedra biológie a všeobecnej ekológie, Fakulta ekológie a environmentalistiky so sídlom v Banskej Štiavnici, Technická univerzita vo Zvolene, Kolpašská 9/B, 969 01 Banská Štiavnica, tel.: 045- 6941184, e-mail: stasiov@fee.tuzvo.sk

Kľúčové slová: harvestmens, Opiliones, Slovakia, history.

Napriek tomu, že územie bývalého Československa bolo jednou z prvých oblastí, v rámci ktorých sa začal realizovať výskum koscov, v jeho počiatkoch sa na ňom podieľali predovšetkým českí autori. Ich záujem sa, pochopiteľne, sústreďoval predovšetkým na územie Českej republiky. Územie Slovenska však ostávalo dlhú dobu iba na okraji ich záujmu.

Prvým a najstarším dielom, ktoré poskytuje údaje o koscoch Slovenska je práca SOERENNSENA (1873), v ktorej autor publikoval nález *Nemastoma bidentatum* Roewer, 1914 v okolí Bardejova. Neskôr publikoval O. HERMAN (1879) nálezy koscov v okolí Bratislavy a v Tatrách a PETRICKÝ (1892) publikoval nálezy 7 druhov koscov v okolí Banskej Štiavnice. Ďalšou prácou, ktorá obsahuje údaje o našich koscoch, bola práca E. DADAYA (1918). Medzi najstaršie práce venované problematike slovenskej opiliofauny patria tiež práce E. BARTOŠA, E. DUDICHA, G. KOLOSVÁRYHO a C. F. ROEWERA. Intenzívnejšie sa začal výskumom koscov na Slovensku zaoberať J. KRATOCHVÍL. Vo svojej základnej práci z r. 1934 sumarizoval dovtedajšie poznatky o koscoch Československa, ktoré doplnil o vlastné nálezy, resp. o materiál, ktorý mu poskytli A. HOFFER, S. HRABĚ, F. MILLER a V. ŠILHAVÝ. J. KRATOCHVÍL spracoval tiež materiál pochádzajúci z územia bývalého Československa, ktorý bol uložený v Maďarskom národnom múzeu v Budapešti. Významný prínos k poznaniu našej opiliofauny mal V. ŠILHAVÝ. Tento autor sa niekoľko desaťročí intenzívne venoval zberu koscov v rôznych oblastiach Slovenska (predovšetkým v jeho východnej časti). Významným medzníkom v poznaní našej opiliofauny bolo základné dielo ŠILHAVÉHO (1956) obsahujúce podrobný opis 64 druhov koscov, ktorých výskyt bol na území bývalého Československa zistený alebo ho autor predpokladal.

Prvým slovenským autorom, ktorý publikoval prácu obsahujúcu originálne údaje o faune Slovenska bol pravdepodobne O. FERIANC, ktorý vo svojej práci z r. 1949 uvádza výskyt zástupcov 4 rodov koscov na území Zvolenskej kotliny. Ďalšími autormi, ktorí od

50-tych rokov minulého storočia sporadicky publikovali práce zamerané na problematiku opiliofauny Slovenska boli P. BEZDĚČKA, V. FRANC, J. GULIČKA, K. HÁJOVÁ, A. HAZUCHOVÁ, P. HROZNÁR, A. KRISTÍN, J. LÁC, F., V. KOŠEL, V. LOŽEK, J. MAŘAN, O. MAJZLAN, R. MLEJNEK, F. PRANTL a A. ROUŠAR. Záujem o výskum koscov výrazne vzrástol na Slovensku v 90-tych rokoch minulého storočia, a to predovšetkým vďaka trojici bývalých konškolákov z Prírodovedeckej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave B. ASTALOŠOVI, P. MAŠÁNOVI a I. MIHÁLOVI. Individuálna práca týchto autorov, ako aj ich kolektívna spolupráca sa odrazila v rozsiahlej publikačnej aktivite a podstatne rozšírila poznatky o chorológii koscov na Slovensku. Na prelome storočí sa na Slovensku rozšírili rady záujemcov o výskum koscov o nových zariadencov. Patril k nim M. JARAB, V. KUBOVČÍK, P. MARŠALEK a S. STAŠIOV.

Do konca roku 2003 boli u nás kosce zbierané na 643 lokalitách spadajúcich do 187 kvadrátov DFS v rámci 65 geomorfologických celkov. Na území Slovenska bol doposiaľ spoľahlivo doložený výskyt 31 druhov koscov a 1 rod zo 7 čeľadí.

Podiel Profesora RNDr. Františka Millera, DrSc. na rozvoji československej arachnológie

Contribution Prof. Dr. František Miller, DrSc. on the development Czechoslovakian arachnology

Jaroslav SVATOŇ

Kernova 8, Košúty II., 036 01 Martin, Slovensko, e-mail: svaton@stonline.sk

Vznik a následný rozvoj československej arachnológie je neodmysliteľne spojený s menom Prof. RNDr. Františka MILLERA, DrSc., aj keď prvopočiatky československej arachnológie sú spájané aj s menom akademika Jozefa KRATOCHVÍLA. Prof. František MILLER sa venoval cieľavedomému a intenzívnemu štúdiu fauny pavúkov Čiech, Moravy a Slovenska.

Počiatky systematickej a cieľavedomej práce profesora MILLERA sa viažu na Turčianske Teplice, kde od roku 1929 pôsobil ako stredoškolský profesor, neskôr aj ako riaditeľ Učiteľského ústavu, neskôr odchádza pôsobiť na žilinské gymnázium a tesne pred rozdelením 1. Československej republiky do Čiech, aby neskôr trvale zakotvil na Vysokej škole zemédelskej v Brne. Od roku 1938 až do svojej smrti v januári 1983 pôsobil na území Čiech a Moravy.

Celý život profesora MILLERA bol naplnený snahou udržať krok československej arachnológie s rozvojom arachnológie v susedných európskych krajinách. Vyvíjal bohatú zberateľskú činnosť a usilovne sa venoval štúdiu zozbieraného materiálu pavúkov, čo nakoniec bolo korunované a odmenené mnohými vzácnymi nálezmi nielen na faunisticky bohatom Slovensku, ale aj v Čechách a na Morave, ktorými obohatil nielen našu ale aj svetovú faunistiku popisom nových taxonov.

Publikované práce, týkajúce sa územia Československa, môžeme považovať za prípravu profesora MILLERA na modernú monografiu o faune pavúkov Československej republiky. Všetky jeho zámery smerovali k vydaniu rozsiahlej monografie v edícii „Fauna ČSSR“, ktorá však pre nás z neznámych a nepochopiteľných príčin neuzrela svetlo sveta. Nakoniec jeho snahy vyústili v inej podobe. Svoje celoživotné poznatky a skúsenosti ako najväčší znalec našej fauny

pavúkov zhrnul Prof. RNDr. František MILLER, DrSc. vo svojom vrcholnom diele, ktorým je jeho determinačný kľúč, obsahujúci viac ako 800 taxonov a doplnený podrobnými perokresbami, prekreslenými jeho vzácnou a milou manželkou, pani Jarmilou, ktorá ho veľmi ochotne a rada sprevádzala na takmer všetkých výskumných cestách a výdatne mu pomáhala pri zhotovovaní kresieb do rôznych jeho publikácií, tak ako to bolo aj v prípade jeho determinačného kľúča, pod názvom „Řád Pavouci – Araneida“, publikovaného v roku 1971 v rámci „Klíče zvířeny ČSSR IV.“ pod editorským vedením RNDr. Milana DANIELA, CSc. a RNDr. Vladimíra ČERNÉHO, CSc.

Profesor Miller iba z územia Československa popísal 29 nových taxonov, z ktorých plných 21 dodnes patrí medzi dobré druhy, zostávajúcich 8 druhov bolo synonymizovaných. Jeho záslužnú a vysoko odbornú prácu ocenili mnohí arachnológovia, ktorí pri opise nových druhov pavúkov neváhali a bolo im cťou dať druhové meno pána profesora - *Lepthyphantes milleri*, *Talavera milleri*, *Meioneta milleri*.

Profesor MILLER neodmietal pomoc nikomu kto ho o takúto pomoc požiadal, a to ani mladým alebo začínajúcim adeptom arachnológie, ktorú viacerí zvykneme nazývať svojou „Scientia amabilis“. Vďaka svojim výborným výtvarným schopnostiam si od svojich prvopočiatkov začal zakladať rozsiahly súbor kresieb morfológických znakov všetkých našich druhov. Nemôžem zakončiť túto svoju prácu inak, ako slovami Prof. RNDr. Jána BUCHARA, DrSc.: „Příjemné bylo posezení s přírodovědcem širokého odborného rozhledu a přátelsky vlídným člověkem, jakým profesor Miller byl po všechna léta, kdy jsme ho znali. Profesor Miller byl skromný nejen v celém svém osobním životě, ale i při hodnocení výsledků vlastní vědecké práce. Velice střízlivě posuzoval každý nový údaj. A s těmito vlastnostmi – pílí, pracovitostí, skromností, ochotou pomoci – si budeme vždy připomínat profesora Millera jako vzor učitele a opravdového vědeckého pracovníka“. To je odkaz prof. MILLERA pre nás všetkých a mal by sa stať aj životným krédom nastupujúcej generácii, našim mladým adeptom arachnológie.

Otto Herman - významný arachnológ, zakladateľ faunistického výskumu pavúkov na území bývalého Uhorska

*Otto Herman – important arachnologist, the founder of the faunistics research of spiders in
the area of previous Austria-Hungary*

Jaroslav SVATOŇ

Kernova 8, Košúty II., 036 01 Martin, Slovensko, e-mail: svaton@stonline.sk

Uplynulo už niekoľko desiatok rokov čo Doc.Ing.Ján Madlen vyslovil myšlienku, že žijúce generácie by nemali zabúdať na prácu svojich predchodcov, pretože len minulosť je vskutku skutočnou školou pre prítomnosť a ak osvetľujeme život a prácu generácií našej minulosti, robíme tak pre poučenie a povzbudenie k práci našej súčasnej generácie (Madlen, 1972). Je potrebné si túto myšlienku uvedomiť práve teraz, keď si pripomíname život a prácu jedného z posledných uhorských polyhistorov, breznianskeho rodáka Otta Hermana, politika, jazykovedca, archeológa, ale aj ichtyológa, ornitológa a v neposlednom rade aj entomológa a hlavne arachnológa, žijúceho a tvoriaceho v druhej polovici 19. a na začiatku 20.storočia.

Arachnológia v systéme zoologických disciplín bezsporne patrí medzi jej najmladšie odvetvia. Nesmieme zabúdať, že výskum českej aj slovenskej arachnofauny započal zhruba o 100 rokov neskôr ako vyšli prvé exaktné zoznamy pavúkov (Clerck 1757, Linné 1758). Nie je zanedbateľná ani tá skutočnosť, že z historického hľadiska prebiehal výskum slovenskej fauny pavúkov nezávisle na českej arachnológii, no neodtrhnute od pomerov v rakúsko-uhorskej monarchii.

Zatiaľ čo v českých zemiach môžeme považovať za jednu z prvých arachnologických prác dielo Preyslera z roku 1790 „Verzeichniss böhmischer Insekten“ a o rok neskôr na ňu priamo naväzujúcu prácu „Beschreibungen und Abbildungen derjenigen Insekten“ z pera toho istého autora, na Slovensku vskutku prvá arachnologická práca, ktorej autorom bol bratislavský lekár, Dr.Georg Böckh, „Über die Spinnen der Umgebung Presburgs“, vyšla až v roku 1857. Existujú síce aj staršie práce, ako práca Bartholomaeidesa „Incltyti superioris Ungariae Comitatus Gömöriensis Notitia historico-geographico-statistica“ z rokov 1806-1808 alebo Rumiho „Fortsetzung des Versuches einer Igloer entomographischen Fauna“ z roku 1807, no obe pavúcej zložky v rámci Gemera, poľahke okolia Spišskej Novej Vsi sa dotýkajú len čiastočne. Iba v 60. a 70.rokoch 19.storočia nachádzame údaje o výskyte viacerých druhov pavúkov z oblasti Vysokých Tatier v prácach poľských bádateľov, Nowického (1867, 1868, 1870, 1874) a Wajgiela (1867, 1868, 1874).

Otto Herman, ako samouk získal blízky vzťah k prírodným vedám vďaka svojmu otcovi,

ktorý popri svojom lekárskom povolani zaoberal sa hlavne ornitológiou. Mladý Otto Herman už od svojho útleho detstva pozoroval okolitú prírodu, neskôr s veľkým zanietením venoval sa jej štúdiu, teoreticky aj prakticky, najmä počas svojho pobytu v Dalmácii, ale aj neskôr. Všetky jeho zoologické práce, ktoré dnes poznáme, boli založené na bohatom zberovom materiáli. On sám bol prakticky dlhší čas bez zamestnania, a až v svojich 29.rokoch, v apríli 1864 získal po odporúčaní Kolomana Chernela miesto konzervátora v Zemskom múzeu v Kluži (Cluj), kde mal možnosť spolupracovať so Samuelom Brassayom. Neskôr, v rokoch 1872-1875, pracoval aj v Maďarskom národnom múzeu v Budapešti. Práve k obdobiu jeho práce v Klužskom múzeu viaže sa jeho prvá publikovaná práca „Notiz über das Conservieren den Spinnen“ o konzervovaní a dlhodobom prechovávaní pavúkov v muzeálnych zoologických zbierkach, ktorá vyšla v roku 1865 vo viedenských „Verhandlungen der kaiserlich-königlichen zoologisch-botanischen Gesellschaft in Wien. V niekoľkých svojich ďalších arachnologických prácach, respektíve menších článkoch, zaoberal sa stavbou kopulačných orgánov u križiaka štvorškrvného (*Araneus quadratus* Cl.), výskumom kopulačných orgánov niektorých druhov pavúkov z čeľade Linyphiidae, Araneidae a Agelenidae.

V čase, kedy v Čechách v roku 1866 vychádza práca Františka Pracha „Monographie der Thomisiden (Krabbenspinnen) der Gegend von Prag , mit einem Anhang, das Verzeichniss der bisher in der Umgebung unserer Hauptstadt aufgefundenen Araneen enthaltend“ a následne v roku 1868 aj práca Emanuela Bártu „Verzeichniss des Spinnen des nördlichen Böhmens“, pripravuje sa už Otto Herman k práci na svojom trojzväzkovom diele „Magyarország pók-faunája“, ktoré vyšlo v rokoch 1876, 1878 a 1879. K napísaniu tohoto diela došlo z priameho popudu Kolomana Szilyho, vtedajšieho tajomníka Uhorskej prírodovednej spoločnosti, ktorý vymohol, že táto vedecká spoločnosť poverila Ottu Hermana spracovaním uhorských pavúkov. Otto Herman na základe svojho rozsiahleho arachnologického výskumu, podloženého vlastnými zbermi z rokov 1874-1879, no nepravidelne aj predtým, počas dvojročného pobytu v dome svojho priateľa Bedőházyho v Szász-Veszös započal so spracovávaním monografie pavúkov Uhorska na európskej úrovni, ktorá bola na svoju dobu vskutku priekopnícka. 1.časť jeho monografie popri úvode a súpise arachnologickej literatúry obsahuje state o morfológii pavúkov, ich anatomickej stavbe, biológii, geografickom rozšírení a súpis jednotlivých nálezových lokalít vo vtedajšom Uhorsku. 2.časť monografie je venovaná systému, doplneného určovacími kľúčmi jednotlivých čeľadí a rodov. V poslednej 3.časti Otto Herman sa venoval popisu jednotlivých druhov pavúkov a ich rozšíreniu na území vtedajšieho Uhorska. Z celého tohoto územia uviedol 315 druhov pavúkov, pričom 90 druhov je z 15 slovenských lokalít (Banská Štiavnica, Bardejov, Bratislava, Demänová, Humenné, Komjatice, Kremnica, Likavka, Liptovský Mikuláš, Lučivná, Pribylina, Smokovec, Štrba, Kriváň vo Vysokých Tatrách, Vrútky). V svojej monografii Otto Herman popísal 36 druhov pavúkov nových pre

vedu, z ktorých *Alopecosa solitaria*, *Callilepis schuszteri*, *Cryphoeca carpathica*, *Gnaphosa dolosa*, *Gnaphosa opaca*, *Harpactea saeva*, *Cheiracanthium effosum*, *Myrmarachne simonis*, *Nemesia pannonica*, *Pardosa festinans*, *Pardosa profuga*, *Phrurolithus szilyi*, *Trochosa hungarica* a *Titanoeca veteranica* sú dodnes platné. 6 druhov, popísaných Hermanom nebolo doteraz zbieraných, považujeme ich preto predbežne za druhy dubiόzne.

Otto Herman dosiahol veľké uznanie vo vtedajších arachnologických kruhoch. Viac druhov pavúkov bolo pomenovaných jeho menom. Zo stredoeurόpskych druhov nesie jeho meno druh *Zelotes hermani*, popísaný Chyzerom z južného Slovenska. Bol v užšom kontakte s takými vedeckými kapacitami ako bol Prof.Dr.Theodor Thorell z univerzity v Uppsale, Dr.Ludwig Koch z Norimberku, Eugène Simon, prezident Francúzskej entomologickej spoločnosti v Paríži, Karol Schuszter alebo Dr.Géza Horváth, rodák z Čečejoviec. Dr.Kornel Chyzer a Prof.Dr.Wlodyslaw Kulczyński v svojom trojzväzkovom diele „*Araneae Hungariae*“, ktoré vyšlo v rokoch 1891-1897, aj v rozsahom menšej práci z roku 1899 nesúcej názov „*Arachnida*“ vo „*Fauna Regni Hungariae*“ prebrali mnohé Hermanove údaje.

Hermanova monografia „*Magyarország pók-faunája*“ má veľký význam aj pre objasnenie problematiky výskytu a šírenia strehúňa škvrnitého (*Lycosa singoriensis* /Laxm./) do južnej a strednej Európy z juhorských, stredoázijských a maloázijských stepí koncom 19. a začiatkom 20.storočia. Tento druh bol až do roku 1888 v strednej Európe neznámy a pre svoje väčšie telesné rozmery rozhodne nemohol ujsť pozornosti vo vedeckých kruhoch. K tejto otázke viedla sa veľká polemika na rôznych vedeckých zasadaniach, menovite na zasadnutí zoologickej sekcie Uhorskej prírodovednej spoločnosti v Budapešti 11.novembra 1904. Člen tejto sekcie, Ernő Csiki, na zasadnutí predniesol svoj názor, že tento veľký východný druh pavúka bol v Uhorsku nájdený po prvýkrát v roku 1888 v Kasanskom priesmyku, odkiaľ prenikol po Baziás a pozdĺž brehov rieky Tisy po Sajó-Kaza, pričom na Marosi prenikol len po dnešnú rumunskú Dévu. Naproti tomu však Dr.Géza Entz zastával názor, že *Lycosa singoriensis* tu už dlhšie trvalo prebýva, no pri jej skrytom spôsobe života sa ju nepodarilo už skôr zistiť. Zaujímavý, no veľmi nepravdepodobný, bol aj názor Laszló Mehélyho, podľa ktorého rozšírenie tohoto druhu závisí nielen od klimatických podmienok ale omnoho viac od počasia a nemožno preto vylúčiť, že sa tento pavúk za horúceho leta sťahuje k severu. Dnes vieme, že Podolie s priľahlou východnou časťou Haliča s Bukowinou, odkiaľ bol výskyt hlásený od roku 1825, sú vlastnou domovinou tohto druhu, odkiaľ sa tento širil na západ omnoho pomalšie ako vo vnútri karpatského oblúku oproti toku Dunaja a jeho prítokov. Z maďarského územia sú známe údaje z konca 19.storočia z Báziasu, Temeskubina, Hódmezővásárhelyu, Öcsödu, Mezőhegyesu, Hajdú-Dorogu, Nyéku a z roku 1908 z Nagykaposu, nakoniec z roku 1916 z Békéscsaby, Dinnyésu a Budapešti. U nás, z územia Slovenska poznáme dnes pomerne dosť nálezových lokalít, no prvý údaj je od Csikiho z roku 1908 od Veľkých

Kapušian, z roku 1924 z okolia Bánoviec nad Bebravou, sútoku Váhu a Dunaja východne od Komárna, z roku 1925 od Nových Zámkov, z roku 1926 od Vlčian pri brehu Dudváhu, z roku 1929 už od Lučenca, Zvolena a Banskej Bystrice. V rokoch 1930-1935 sú známe výskyty už od Bratislavy, Senca, Trnavy, Piešťan a Topoľčian.

Tento historický náčrt šírenia druhu na stredoeurópskom území bolo potrebné priblížiť aspoň heslovite, aby bolo možné dospieť k názoru, že takým popredným bádateľom, akými boli Herman, Chyzer, Kulczyński a iní autori, ktorí podrobne preskúmali územie vo vnútri karpatského oblúku, kde im nezostali neznáme ani druhy miniatúrneho veľkosti, by tento druh iste neušiel ich pozornosti. Je to tým nápadnejšie, že v okolí Budapešti, kde bol dlhodobo vykonávaný podrobný arachnologický výskum, zistil sa výskyt druhu *Lycosa singoriensis* až v roku 1919, pričom nebol nájdený ani v susednom Rakúsku, kde pracovali takí vynikajúci arachnológovia ako Keyserling, Becker, Karl Ludwig Koch a Ludwig Koch, Reimoser, Herman, Kulczyński a ďalší bádatelia. Podobne ako je iste nápadné, že po roku 1888 sú už nálezy druhu *Lycosa singoriensis* postupne stále častejšie, odkedy rok po roku sa posúvala znalosť medzi jeho rozšírenia stále severnejšie až k hraniciam nášho štátneho územia. Nemohol preto tento druh nájsť svoje miesto ani v monografii Ottu Hermana „Magyarország pók-faunája“, ktorej 3. časť vyšla v roku 1879, ba ešte ani v diele Chyзера a Kulczyńského „Araneae Hungariae“, v jeho 1. časti, ktorá vyšla v roku 1891. Otto Herman v svojom veľkolepom diele nám len potvrdil, že tohto najväčšieho stredoeurópskeho pavúka v tomto čase ešte nepoznal.

Otto Herman svojim podielom v oblasti arachnológie položil solídne základy na rozvoj faunistického výskumu pavúkovitých článkonožcov (Chelicerata) na území Maďarska aj Slovenska. Na Ottu Hermana priamo nadviazal ďalší významný uhorský arachnológ, Kornel Chyzer, pochádzajúci z Bardejova. Jeho záujem o pavúky bol podnietený a vyvolaný práve dielom „Magyarország pók-faunája“, na základe ktorého sa začal intenzívne venovať ich štúdiu. Vyvrcholením tejto práce popri rozsahove menších arachnologických článkoch je trojzväzková monografia „Araneae Hungariae“, ktorú vydal v spolupráci s významným poľským arachnológom Włodyslawom Kulczyńským v rokoch 1891, 1894 a 1897. V tejto ich monografii nachádzame mnoho údajov, prevzatých z Hermanovho vrcholného diela. Súčasne je potrebné poznamenať, že táto monografia patrí ešte aj dnes k dielam základného významu a doteraz nič nestratila na svojej dokumentárnej hodnote, aj keď na druhej strane musíme tiež pripustiť, že zozbieraný arachnologický materiál, a to hlavne typový, je dnes nedostupný, lepšie povedané nedochovaný až zničený (výnimku tu snáď tvorí iba dokladový materiál, ktorý je uložený v zbierkach Prírodovedného múzea vo Viedni).

Práve vďaka významnému vkladu Ottu Hermana a Kornela Chyзера, čiastočne aj ich predchodcov - Georga Böckha a Ladislava Doležala, stalo sa Uhorsko jednou z mála krajín v celoeurópskom chápaní, kde bola fauna pavúkov synteticky aj systematicky preskúmaná.

Pavúky rašelinísk hornej Oravy

Jaroslav SVATONĚ¹ & Peter GAJDOŠ²

¹Kernova 8, Košúty II., 036 01 Martin, Slovensko, e-mail: svaton@stonline.sk

²Ústav krajinej ekológie SAV, Bratislava, Pobočka Nitra, Akademická 2 , 949 01 Nitra, Slovensko, e-mail: nrukajd@savba.sk

Autori študovali spoločenstvá pavúkov na 10 študijných plochách rašelinísk Hornej Oravy. V priebehu výskumu v rokoch 2001-2002 celkove odchytili 4 182 dospelých jedincov pavúkov patriacich k 235 druhom a do 20 čeľadí.

Podľa klasifikácie termopreferencie (Buchar 1992) 83 zistených druhov (35.3%) bolo psychrofilných, 57 druhov (24.3%) mezofilných, 81 species (34.5%) nemá špeciálne nároky na teplo – nešpecifické druhy a ďalších 7 druhov (3.0%), a to *Entelecara congenera*, *Hylyphantes nigritus*, *Walckenaeria vigilax*, *Hahnia ononidum*, *Drassodes cupreus*, *Zora armillata* a *Zora silvestris* nie sú uvedené v klasifikácii. Zbývajúcich 7 druhov (3.0%) patrí k termofilným pavúkom (*Neottiura suaveolens*, *Abacoproeces saltuum*, *Araniella opisthographa*, *Cheiracanthium effossum*, *Ozyptila atomaria*, *Aelurillus v-insignitus*, *Heliophanus patagiatus*) a ich výskyt vzhľadom k typu habitátu je značne pozoruhodný. Z 10 skúmaných rašelinísk Slaná Voda a Klinské rašelinisko boli druhovo najbohatšie, so 113 (48.1%) a 111 (47.2%) zistenými druhmi. Na ďalších rašeliniskách bolo zistených od 35 do 88 druhov. Najchudobnejšie druhové zloženie (24 and 26 druhov) bolo zistené na rašeliniskách Hraničný Kriváň and Rabčické Bory.

Z hľadiska ochrany fauny 42 druhov patrí k ohrozeným druhom, ktoré sú zaradené do Červeného zoznamu pavúkov Slovenska a to *Agroeca proxima* (EN), *Agyneta cauta* (LR-1c), *Agyneta conigera* (EN), *Agyneta subtilis* (LR-1c), *Achaearanea ohlerti* (VU), *Alopecosa taeniata* (DD), *Anguliphantes tripartitus* (LR-1c), *Aphileta misera* (EN) *Araniella displicata* (LR-1c), *Centromerus levitarsis* (EN), *Diplocephalus permixtus* (LR-1c), *Erigonella ignobilis* (EN), *Gnaphosa microps* (CR), *Gnaphosa nigerrima* (VU), *Hahnia helveola* (LR-1c), *Heliophanus dampfi* (CR), *Heliophanus patagiatus* (LR-nt), *Hygrolycosa rubrofasciata* (EN) *Hylyphantes graminicola* (CR), *Hylyphantes nigritus* (CR), *Cheiracanthium effossum* (VU), *Lophomma punctatum* (VU), *Meioneta saxatilis* (LR-1c), *Neon valentulus* (CR), *Notioscopus sarcinatus* (LR-nt), *Nuctenea silvicultrix* (CR), *Ozyptila brevipes* (VU), *Pardosa sphagnicola* (EN), *Peponocranium orbiculatum* (CR), *Pirata uliginosus* (EN), *Pocadicnemis juncea* (DD), *Poecilometes variegata* (LR-1c), *Silometopus elegans* (LR-nt), *Sitticus caricis* (VU), *Styloctetor stativus* (LR-1c), *Talavera monticola* (VU), *Taranucnus bihari* (EN), *Walckenaeria kochi* (LR-nt), *Xysticus luctuosus* (LR-1c), *Zora armillata* (EN), *Zora distincta* (VU). Osem zistených druhov (*Agyneta olivacea*,

Drepanostylus uncatius, *Maro lehtineni*, *M. lepidus*, *Saaristoa abnormis*, *Clubiona frisia*, *Clubiona kulczynskii* and *Xysticus emertoni*) sú nové pre faunu Slovenska.

Vysoké druhové bohatstvo a výskyt ohrozených druhov a nových druhov pre faunu Slovenska dokazuje vysokú biologickú hodnotu rašeliniskových habitov Hornej Oravy. Z 10 študovaných rašelinísk, Slaná Voda, Klinské rašelinisko, Sosnina a Mútňanská Píla vykazovali najvyššiu druhovú diverzitu. Tieto lokality boli autormi navrhnuté na zaradenie do siete NATURA 2000, a tiež do siete národných chránených území.

História výskumu pavúkov severovýchodného Slovenska

History of the research of spiders in north-east part of Slovakia

Vladimír THOMKA

Vihorlatské múzeum, Námestie slobody 1, 066 18 Humenné, Slovensko, e-mail: muzeum.he@nextra.sk

Autor v príspevku informuje o realizácii výskumu pavúkov od momentu obsadenia miesta arachnológa na východnom Slovensku od roku 1986.

Na prvú fázu - zistenie historických (literárnych) údajov od autorov CHYZERA, KULCZYNSKÉHO, MOCSÁRYHO, KOLOSVÁRYHO, BECKERA, MILLERA, ŽITŇANSKEJ a BUCHARA nadviazal už základný arachnologický výskum najmä v okresoch Humenné, Medzilaborce, Snina, ale aj Michalovce a čiastočne Prešov. Tu boli urobené hlavne maloplošné chránené územia (v počte asi 30 lokalít) a časti niektorých pohorí (Laborecká vrchovina, Krivoštianka, Vihorlat).

Celkove tak bolo zistených 512 druhov pavúkov, čo spolu s historickými údajmi a druhmi zistenými inými arachnológmi predstavuje 582 druhov (63% fauny pavúkov Slovenska) v záujmovej oblasti Vihorlatského múzea v Humennom.

Adresár členov Arachnologickej sekcie Slov.entomol.spoločnosti pri SAV

- Ambros Michal**, RNDr., Správa CHKO Ponitrie, Samova 3, 949 01 Nitra
- Astaloš Boris**, RNDr., SNM - Múzeum Andreja Kmeťa, ul.A.Kmeťa 20, 036 01 Martin,
e-mail: muzeum.kmeta@atlas.cz
- Bittner Ján**, Bazovského 2, 949 11 Nitra, e-mail: geniculata@yahoo.com
- Buchar Jan**, Prof., RNDr., DrSc., Přírodovědecká fakulta KU, Katedra zoologie, Viničná 7,
128 44 Praha 2, e-mail: lenne@prfdec.natur.cuni.cz
- Čarnogurský Jozef**, RNDr., PhD., Ústav zoológie a ekológie SAV, Dúbravská cesta 9,
842 46 Bratislava, e-mail: uzaecarn@savba.sk
- Ďatko Miroslav**, Prírodovedecká fakulta UK, Katedra zoológie, Mlynská dolina B-1,
842 15 Bratislava
- Fend'a Peter**, Mgr., Prírodovedecká fakulta UK, Katedra zoológie, Mlynská dolina B-1,
842 15 Bratislava, e-mail: fenda@fns.uniba.sk
- Franc Valerián**, PaDr., CSc., Univerzita Mateja Bela, Fakulta prírodných vied, Katedra
biológie a ekológie, Tajovského 40, 974 01 Banská Bystrica, e-mail: franc@fpv.umb.sk
- Gajdoš Peter**, RNDr., CSc., Ústav krajiny ekológie SAV, Akademická 2, 949 01 Nitra,
e-mail: nrukajd@savba.sk
- Haviar Matúš**, Katedra zoologie, PrírF UK, Mlynská dolina B-1, 842 15 Bratislava,
e-mail: haviar@fns.uniba.sk
- Ihringová Petra**, Prírodovedecká fakulta UK, Katedra zoológie, Mlynská dolina B-1,
842 15 Bratislava
- Jarab Martin**, Fakulta ekológie a environmentalistiky Technickej univerzity vo Zvolene,
Katedra biológie a všeobecnej ekológie, Kolpašská 93, P.O. Box 13, 969 01 Banská
Štiavnica, e-mail: jarab@centrum.sk
- Kalúz Stanislav**, RNDr., CSc., Ústav zoológie a ekosozológie SAV, Dúbravská cesta 9,
842 46 Bratislava, e-mail: uzaekalu@savba.sk
- Krajča Andrej**, Mgr., Veternicova 7, 841 15 Bratislava, e-mail: andrej.krajca@creditlyonnais.fr
- Krumpál Miroslav**, Doc., Dr., CSc., Prírodovedecká fakulta UK, Katedra zoológie,
Mlynská dolina B-1, 842 15 Bratislava, e-mail: krumpal@fns.uniba.sk
- Krumpálová Zuzana**, RNDr., Ústav zoológie a ekológie SAV, Dúbravská cesta 9,
842 46 Bratislava, e-mail: uzaezukr@savba.sk
- Majkus Zdeněk**, RNDr., CSc., Přírodovědecká fakulta OU, Katedra biologie a ekologie,
Dvořákova 7, 701 03 Ostrava 1, e-mail: zdenek.majkus@osu.cz
- Maršálek Peter**, Ing., Rázusova 56/7, 052 01 Spišská Nová Ves, e-mail: snv.prac@stonline.sk
- Mašán Peter**, RNDr., PhD., Ústav zoológie a ekológie SAV, Dúbravská cesta 9,
842 46 Bratislava, e-mail: uzaepema@savba.sk
- Mihál Ivan**, RNDr., CSc., Ústav ekológie lesa SAV, Štúrova 2, 960 53 Zvolen,
e-mail: mihal@sav.savzv.sk
- Pekár Stanislav**, Mgr., PhD., 696 04 Svatobořice - Místřín 240, Česká republika,
e-mail: pekar@sci.muni.cz alebo pekar@hb.vurv.cz
- Prídavka Roman**, MUDr., Sucháčkova 9, 036 01 Martin, e-mail: rpriidavka@yahoo.com
- Štašiov Slavomír**, Ing., PhD., Fakulta ekológie a environmentalistiky Technickej
univerzity vo Zvolene, Katedra biológie a všeobecnej ekológie, Kolpašská 93, P.O.Box
13, 969 01 Banská Štiavnica, e-mail: stasiov@fee.tuzvo.sk
- Svatoň Jaroslav**, Mgr., Kernova 8/37, 036 01 Martin-Košúty 2,
e-mail: svaton@stonline.sk
- Štiglic Martin**, Prírodovedecká fakulta UK, Katedra zoológie, Mlynská dolina B-1,
842 15 Bratislava, e-mail: beaster@centrum.sk
- Thomka Vladimír**, Ing., Vihorlatské múzeum, Námestie slobody 1, 066 18 Humenné,
e-mail: muzeum.he@nexta.sk